

JÓZSEF ATTILA LEVELE TETTAMANTI BÉLAHOZ

Adalék József Attila makói éveire

József Attilának »Összes versei« előtt közölt »Curriculum vitae«-jéből, de más megemlékezéseiből is tudjuk, hogy makói éveiben elhatározó befolyással volt életének alakulására két kedves tanára, Tettamanti Béla és Galamb Ödön. Tettamanti Bélának, a szegedi Bölcsészettudományi Kar professzorának a birtokában van a többi között egy igen érdekes levél, melyet a költő gimnáziumi érettségijének napján írt.

A levél Budapesten kelt 1923. december 13-án s rövidsége és befejezetlensége ellenére is igen fontos dokumentum. Első része fényt vet érettségi vizsgájának azokra a körülményeire, melyekről másutt is tesz említést. Pintér Jenő tankerületi főigazgató ezen az érettségi vizsgán véglegesen megbukott az utókor előtt, amikor személyes rosszakaratának eredményeképpen a XX. század egyik legnagyobb magyar költőjét »elégéses« minősítéssel engedte át magyarból. A levélben József Attila arról is ír, hogy történelemből, számtanból és latinból egész biztosan jelesre felelt. Mi már tudjuk, hogy Pintér Jenő rosszakarata még tovább terjedt, történelemből is elégésesre szállította le a költő jegyét.

Még érdekesebb a következő bekezdés, melynek egy részét Bóka László egyetemi jegyzetében is idézi. A költőt gyámja be akarja juttatni — és be is juttatja — egy bankba. A tizennyolcéves költő világnézeti tisztánlátására és harcos öntudatára talán kevés dokumentum jellemzőbb, mint ezek a sorok: »Engemet világnézeti meggyőződésemm minden ilyen nagyobbkaliberű kapitalista vállalatától visszairtóztat, nem is szólva arról, hogy a költő is berzenkedik és félve fél mindentől, ami az ő rovására megy.«

Megtudjuk ebből a levélből azt is, hogy József Attila ezidőtájt egyfelvonásos dráma tervével foglalkozott s 1923 karácsonyán, Makón szeretete volna azt formába rögzíteni. Ennek kapcsán minden valószínűség szerint foglalkozott drámaelméleti kérdésekkel is. Nagy kár, hogy a levél éppen ott szakad félbe, ahol a dráma esztétikájának kérdéseit kezdi fejtegetni, pedig, mint írja: »fényes dolgokra jöttem rá«. Az esztétikai fejtegetés azonban pár mondat után megszakad.

Az alábbiakban közöljük teljes szövegével a levelet:

Bp. 1923. dec. 13.

»És a gonoszok közt adtak sirt néki,
és a gazdagok mellé jutott kínos
halál után: pedig nem cselekedett
hamisságot, és álnokság sem talál-
tatott szájában.

Ésaiás k. LIII. 9.

Kedves Tettamanti Bátyám,

az eddigi gonosz hallgatásomért úgy vélem bocsánatot hoz nékem az érettségi. Ma délelőtt volt meg, az Attila-uccai gimnáziumban, Pinter főigazgató elnöklése mellett. Hogy egy emberben annyi rosszakarát legyen, mint Pinterben, azt még csak nemis sejtettem. A magyarral bajok lesznek, de a többi négy tárgyból fényesen feleltem. Történelem, számtan, latin egész biztosan jeles, ha csak a magyar miatt nem szállítják le. A fizika szintén jól ment, azonban úgy láttam, hogy kettést írt be. A bizonyítványt csak a jövő kedden kapom meg.

Kedves Gyámom bankba akar tenni ismét, pedig már egyszer voltam és láthatta; hogy milyen kedvetlenül csináltam, annak dacára, hogy mindenki dícsért. Most Zsolt Béla barátom révén bejuthatnék a Világhoz, becsületes fizetéssel, de a Gyámom hallani sem akar róla. Én már kezdek kétségbe esni jajgatva törvén az eszem, hogy miféleképpen lehetne a bankoktól örökre megszabadulni. Engemet világnézeti meggyőződésem minden ilyen nagyobbkaliberű kapitalista vállalattól visszairtóztat, nem is szólva arról, hogy a költő is berzenkedik és félve fél mindentől, ami az ő rovására megy.

Karácsonyra bemegyek Makóra, mert ott, vélem, nyugodtan megcsinálhatom azt az egyfelvonásos drámát, ami már régen papírra vágyakozik, de bizony itt a körülmények — amig függök valakitől, éppen úgy nem engedik meg, mint a sertés orrában lévő drót a túrást. És én néha még a bankba is belétörődöm, hisz néha kiapádnak a tengerek és az egek is.

Galamb Ödön Bátyámnak elküldöttem új versciklusomat, ami még befejezve nincsen, ezért ne haragudjék szeretett Béla Bátyám, hogy nem írom le még egyszer, majd ő meg fogja mutatni. Azonban itt is küldök verset, amit viszont ő nem kapott meg. Azonban örülten kíváncsi vagyok, mit szól Tettamanti Bátyám ahhoz a nyolc vershez. — Most nem nagyon tudok írni, semmi se jut az eszembe, hisz fáradt is vagyok egész reggel hétig megszakítás nélkül tanultam, még az úton is, a délelőtti meg vizsga, úgy hogy fáj a fejem. Meglehet, hogy így föladom a levelet, meglehet, hogy folytatom, de az már csak holnap lesz. Eppen ideszól az Etus, hogy sok üdvözetet küld.

Kedves Bátyám, a versnek köszönhető, hogy nem adtam fel a levelet: nem volt még leírva. Illik hát megdicsérni. Hiába voltam olyan fáradt kétharmadéccaka nem aludtam és fényes dolgokra jöttem rá. Többek között rájöttem arra, hogy eddig tulajdonképpen a dráma nem változott az ősidők óta. A változás alatt stílusváltozást értek, mert a görög végzetdrámák alapmotívumai alig különböznek Shakespeare »

A levél itt, a mondat közepén megszakad. A befejezetlen levél hátlapján ugyancsak a költő kézírásával található az a vers, melyet említ. A költemény egyébként végleges formájában »Kiáltunk Istenhez« címen jelent meg a »Nem én kiáltok« c. kötetben. Itt »Kiáltvány Istenhez« a címe s néhány érdekes eltérést mutat a kötetben megjelent szövegtől. Ezt a szövegváltozatot Galamb Ödön »József Attila makói évei« c. írásában (47. l.) megemlíti. Minden valószínűség szerint ez a vers első fogalmazványa.

Mind a végleges forma, mind e fogalmazvány első sora e szóból áll: »Isten!«. A levélben a következő négy sor következik utána, kihúzva ugyan, de jól olvashatóan:

»Lélekbajtárs a szándékolásban,
Kormos mozdonyok sikításával,
Az eke nyomán kiforduló földek
Meg a csákányok tompa dobájában«.

A következő sor:

»Kiáltunk hozzád«,

ezt azonban a levélben egy olyan sor követi, mely a végleges változatban nem szerepel:

»És a füledig hajigáljuk magunkat.

Végül eltérés van a két szöveg között a vers befejező sorában. A nyomtatásban megjelent szöveg így hangzik:

»Meghálni lecsukódó szemeid alá.«

A Tettamanti Bélához küldött változat így végződik:

»Meghálni lecsukódó szemeid alatt.«

PÓSA PÉTER

ПЕТЕР ПОША:

ПИСЬМО АТТИЛА ЙОЖЕФ К БЕЛА ТЕТТАМАНТИ

Публикация одного из писем крупнейшего поэта венгерского пролетариата, написанного вместе с одним стихотворением к любимому преподавателю Бела Теттаманти. Письмо освещает тогдашнюю политическую позицию и эстетические взгляды Аттилы Йожеф; стихотворение является вариантом одного известного произведения поэта.

PETER PÓSA:

EIN BRIEF ATTILA JÓZSEFS AN BÉLA TETTAMANTI

Die Publikation eines Briefes des grössten ungarischen Proletarierdichters, den er — in Begleitung eines Gedichtes — an seinen ehenaligen Lehrer, Béla Tettamanti, geschrieben hat. Der Brief beleuchtet die damalige politische Stellungnahme und die ästhetischen Ansichten Attila Józsefs, das Gedicht ist die Variante eines bekannten Gedichtes.